

Csiki Varga Tamás¹

Az orosz–ukrán háború hatása Magyarországra²

A Közép-Európa államaiban látott, tapasztalt reakciókhoz képest a magyar kormány válasza az orosz–ukrán háború 2022. februári eszkalációjára sok tekintetben eltérőek voltak, ami a geostratégiai változások eltérő percepciójában, illetve specifikus belpolitikai dinamikákban gyökerezett. Értékelésünk áttekinti ezeket a politikai, gazdasági, katonai válaszokat 2022–2023 során, és tények alapján, a hivatalos kormányzati narratívát értékelő szemlélettel igyekszik magyarázni is az eltérések lehetséges okait.³

Kulcsszavak: Oroszország, Ukrajna, Magyarország, háború, stratégia, NATO, Európai Unió

The Effects of the Russia–Ukraine War on Hungary

Compared to the reactions to the Russia–Ukraine war's escalation in February 2022, witnessed and experienced across most Central European countries, the Hungarian government's answers had been distinct in many ways. This outlier's position stems from a different perception of the geostrategic shift that is taking place, and domestic politics' specificities. This analysis offers a fact-based overview of the political, economic and military responses given throughout 2022–2023, striving to explain the possible reasons for the distinctiveness, with an evaluative stance towards official government narratives.

Keywords: Russia, Ukraine, Hungary, war, strategy, Europe, NATO, European Union

A magyar kormány értelmezései a háborúról

Annak ellenére, hogy az angolszász országok 2021 novemberétől folyamatosan nyíltan kommunikáltak, hogy hírszerző-megfigyelő rendszereik révén tisztában vannak az orosz háborús felkészüléssel, az addig alacsony intenzitású konfliktusnak egy nagyméretű, magas intenzitású háborúvá történő eszkalációjának esélyét félreértelmezték és alábecsülték az európai fővárosokban – így Magyarországon is. Olyannyira, hogy Orbán Viktor magyar miniszterelnök 2022. február 1-jén „békemisszióban” járt Vlagyimir Putyinnal Moszkvában – majd azzal tért vissza, hogy az sikeres volt⁴ –, és mind a kormánypolitikusok, mind a kormány média szócsövei következetesen tagadták a háború lehetőségét még

¹ Csiki Varga Tamás az NKE EJK JLI tudományos főmunkatársa. E-mail: csiki.tamas@uni-nke.hu

² A tanulmány a TKP2021-NVA-16 számú projektnek a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a TKP2021-NVA-16 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

³ A kézirat lezárásának dátuma: 2024. 02. 29.

⁴ *Orbán Viktor moszkvai látogatása egyben „békemisszió”*. [online], 2022. 02. 01. Forrás: magyarnemzet.hu [2024. 02. 07.].

2022. február 24-e előestéjén is.⁵ Majd amikor a hadműveletek megkezdődtek, Budapesten először egy rövid lefolyású, katonai műveletekkel kiegészített, de alacsonyabb intenzitású konfliktusban bízhattak („Krim-forgatókönyv”), majd az ukrán kezdeti ellenállás sikerét látva az orosz erőfölényt érvényesítő relatív rövid háborúban („Donbasz-forgatókönyv”). Ám 2022 nyarán nyilvánvalóvá vált, hogy a háború elhúzódó jelleget ölt, kifárasztó, felőrlő háborúként pedig nem jósolható meg, hogy a felek – illetve az Ukrajnát támogató nyugati koalíció – meddig hajlandók kitartani. Ennek eredményeképpen a háború intenzitását, időtartamát és hatásait alábecsülő hírszerzési-politikai értékelés, a háború rendszerszintű hatásai – így a viszonylag határozott, egységes nyugati/európai válaszok, a szankciópolitika, az orosz energiatüggőség csökkentése és az Ukrajnának nyújtott, precedens nélküli katonai támogatás – némi vágyvezérelt gondolkodással kiegészülve kényszerpályákra szorították és egyre jobban elszigetelték Budapestet szövetségesei körében. Mindezt akkor, amikor a szolidaritás, a politikai egység és a regionális együttműködés vált az alapvető normává Közép-Európában.

Az orosz katonai agressziót követően a magyar kormány álláspontja és cselekedetei jelentős mértékben eltértek az Európában, még inkább a Közép-Európában látottaktól az Ukrajnának nyújtott politikai, gazdasági és katonai támogatás tekintetében. Mégis, a sokszor ellentmondásos és vitatott politikai üzenetek és gyakorlati lépések ellenére az Európai Unió és a NATO legfontosabb közös döntéseit nem akadályozta meg a magyar miniszterelnök, csak néhány – elsősorban energiapolitikai – esetben nemzeti moratóriumokat biztosított Magyarország számára. Hasonlóképpen előbb-utóbb megszületett az orosz agresszió elítélése, az állásfoglalás Ukrajna területi integritásának és szuverenitásának elismerése mellett – de legfőképpen a béke helyreállítása és a tárgyalásos rendezés melletti kiállás. Mégis úgy tűnhet, hogy az Európába – és térségünk közvetlen közelébe – visszatérő nagyméretű háború közvetlen és közvetett hatásait az európai biztonsági architektúrára nézve rosszul mérték fel és félreértelmezték Budapesten. Rosszul mérték fel annyiban, hogy két év háborúskodás, pusztítás, háborús és emberi jogi bűncselekmények tömkelege után is él a magyar kormányban a remény, hogy lesz visszatérés Európa és Oroszország között a háborút megelőző állapotokhoz – a korlátozások nélküli gazdasági, nyílt kereskedelmi, energetikai kapcsolatokhoz, a szankciók megszüntetéséhez, a politikai együttműködéshez és egyfajta kooperatív biztonsághoz. Valamint félreértelmezték annyiban, hogy a parlamenti választások előtt kialakított „békepárti” szerep a gyakorlatban nem az orosz agresszióval, hanem a nyugati szövetségeselek „háborút meghosszabbító”, Ukrajna önvédelmi háborúját támogató fellépésével szemben foglalt állást.

E belpolitikai tényező a magyar kormány reakciójában meghatározó volt: miközben 2022. április 3-án parlamenti választásra készült az ország, a február 24-én kitörő harcok bizonytalanságot és új kommunikációs helyzeteket eredményeztek a választási programok pozicionálásában a kormány-ellenzék viszonylatban. Miután néhány napig a fejlemények irányát igyekezett felmérni, a Fidesz–KDNP-koalíció végül „békepárti” álláspontot hirdetett – jelentsen ez bármit a gyakorlatban –, amit a szavazói bázis honorált

⁵ Lásd például Herczeg Márk: „*Oroszország nem fogja megtámadni Ukrajnát, ezt egy hülye is tudja*”. [online], 2022. 02. 24. Forrás: 444.hu [2024. 02. 07.]; Tóth Gábor: *Nógrádi György elárulta, miért nem lesz orosz–ukrán háború*. [online], 2022. 02. 16. Forrás: vasarnap.hu [2024. 02. 07.].

is: a kormánykoalíció a szavazatok 54%-ával és így a parlamenti mandátumok 68%-ával újabb kétharmados választási győzelmet aratott⁶ a „háborúpártiként” azonosított ellenzékkel szemben. Azonban azzal, hogy már a háború korai szakaszában ezt a pozíciót tette magáévá a kormány, kényszerpályára is került, ahonnan nehezen értelmezhető és legitimálható lett volna oldalt váltani.

Gazdasági érdekek és reakciók

Emellett stratégiai jelentőségű gazdasági és energetikai érdekek fűződtek ahhoz, hogy a lehető legnagyobb mértékben érintetlen maradjon a magyar energiahordozó-export Oroszországból. Azóta, hogy a 2014-es választási kampányban megjelent a „rezsicsökkentés” mint a kormány lakosságtámogatási eszköze, a földgáz importárának közvetlen belpolitikai vonzata is volt, hiszen a drágább import magasabb ártámogatást, így nagyobb gazdasági terhet, vagy kisebb lakossági kedvezményt és kisebb politikai hasznot jelentene. A rezsicsökkentés feladását még a háború 2022-es gazdasági következményeit látva sem mérlegelte a magyar kormány.⁷

Emellett a 2010-és évektől kezdődően a kormány az „újraiparosításban” látja a magyar gazdaság felvirágoztatásának kulcsát, amit akkor az autóipar, a 2020-as években a különösen nagy energiaigényű akkumulátoripar gyártási kapacitásainak bővítésére alapoztak. E szektorok energiaigényének biztosításában is kulcsfontosságú (lehetne) a relatíve olcsóbb orosz földgáz. Ráadásul éppen 2021 októberében lépett életbe az aktuális 10 + 5 évre szóló hosszú távú földgáz-kereskedelmi megállapodás Oroszországgal évi 4,5 milliárd köbméter, teljes mértékben TTF-indexált földgáz vásárlásáról (amelyből 3,5 milliárd köbméter a Balkan Stream vezetéken keresztül Szerbiából, 1 milliárd köbméter Ausztria felől érkezett).⁸ 2022 nyarán még az érvényben lévő megállapodáson felül is további 700 millió köbméter földgázt vásárolt a magyar kormány, egyúttal részleges fizetési halasztást – lényegében orosz ipari hitelt – kapott a 2022/2023-as téli földgázszállítás kifizetésére.⁹ 2023-ban, miközben a szankciókra adott ellenlépésként Moszkva szinte minden európai ország számára leállította vagy drasztikusan csökkentette a hosszú távú szerződések alapján történő földgázszállítást – ami de jure a Gazprom szerződésszegését jelentette –, Magyarország továbbra is pontosan kapta a megrendelt mennyiséget. Ezek a fejlemények azt mutatták, hogy a magyar kormány a folytatódó háború ellenére sem igazodott az európai szövetségesek lépéseihez, hogy legalábbis csökkentse az orosz energiatülszórását, mert vélhetően úgy látta, hogy az orosz földgáz olcsóbban beszerezhető és stabilabb forrás, mint a világgpiacról vásárolni – akár cseppfolyósított (LNG) földgázt – az égbe szökő európai kereslet mellett. Azaz a rövid távú energetikai ellátásbiztonságot és gazdasági érdekeket helyezte a közép- és hosszú távú katonai biztonsági

⁶ *Országgyűlési képviselők választása 2022.* [online], 2022. 04. 16. Forrás: valasztas.hu [2024. 02. 07.].

⁷ *Ha van orosz gáz, van rezsicsökkentés, ha nincs orosz gáz, nincs rezsicsökkentés.* [online], 2022. 02. 01. Forrás: kormány.hu [2024. 02. 07.].

⁸ Csiki Varga, Tamás – Deák, András – Jójárt, Krisztián: *Narrowing Room for Manoeuvre: The Effects of Putin's War on Hungary.* [online], 2022. 03. 18. Forrás: Heinrich Böll Stiftung [2024. 02. 07.].

⁹ *Szijjártó Péter: további 700 millió köbméter gázt kértünk Oroszországtól.* [online], 2022. 07. 21. Forrás: portfolio.hu [2024. 02. 07.].

és szövetségi érdekközösség elé. Azért érdemes megjegyezni, hogy 2023 folyamán az elhúzódó háborút látva lépéseket tettek annak érdekében, hogy Katarból LNG-import kezdődhessen 2026-tól kezdődően.¹⁰

Az orosz energiatülszórás másik pillére a nukleáris energia, mivel a Paks II. atomerőmű – 2 darab 1200 MW teljesítményű blokk – megépítéséről 2014 januárjában a Roszatommal aláírt 12,5 milliárd euró értékű, 80%-ban orosz ipari hitelből fedezett megállapodás érvényben van. Ezen a téren azt tapasztaltuk, hogy a 2014-es orosz hibrid háború nyomán mind a gazdasági-üzleti, mind az EU-s jogi-szabályozási környezet kedvezőtlenebb lett, Magyarországon a projekt pedig alig haladt, mert a mai napig van, ami gátolja az engedélyeztetést. A 2022-es háborús eszkaláció nyomán olyan kulcsfontosságú európai beszállítók részvétele elé gördültek akadályok, mint az erőmű automatikus vezérlőrendszerét szállító német Siemens, miután egészen 2024 nyaráig nem kapták meg a szükséges exportengedélyt. A felmerült akadályok ellenére a Paks II. beruházást – ellentétben az eszkaláció után leállított finnországi orosz technológián alapuló erőműépítéssel – továbbra is meg kívánják valósítani, mivel nemzetgazdasági szempontból kétségkívül meghatározó jelentőségű, csak ennek reális módja és határideje nem ismert.¹¹

Nem véletlen, hogy az EU szankciós csomagjai közül a leghevesebb vita az energetikai elemeket övezte – az orosz kőolaj, kőolajszármazékok, kőszén, cseppfolyósított földgáz importját és másodlagos exportját –, aminek kapcsán a 6. szankciós csomag esetében Magyarország kőolajimport-derogációt kapott. Az sem mellékes tényező, hogy az alternatívákhoz képest olcsóbb orosz kőolaj importja miatt a MOL jelentős profitot könyvelhetett el (aminek egy részét 2022–2023-ban a kormány különadók formájában elvonta és a központi költségvetésbe irányította).¹² Ezzel együtt helytálló az értékelés, hogy az intenzív és olykor heves hangvételű tárgyalások ellenére a magyar kormány egyetlen EU-s szankciós csomagot sem vétózott meg véglegesen.

Politikai reakciók a magyar–ukrán kétoldalú kapcsolatok fényében

A belpolitikai és gazdasági indokok mellett az is hozzájárult a különutas magyar reakcióhoz a háború kapcsán, hogy 2015 óta a magyar–ukrán kapcsolatok negatív spirálban voltak a kárpátaljai magyar kisebbség helyzete miatt. Amikor az ukrán kormány a 2014–2015-ös események hatására az országban élő oroszok, illetve orosz identitásúak jogait igyekezett korlátozni, ennek áldozatául estek a háború előtt 135 000 főre becsült kárpátaljai magyar kisebbség nyelvhasználati jogai is a médiában, az oktatásban, a közigazgatásban – és ezek visszaállítását a magyar kormány kérelmelhetetlenül követte. Olyannyira, hogy a kétoldalú feszültséget alkalmanként a NATO napirendjébe is beemelték, blokkolva olyan ügyeket, amelyek Ukrajnának (és a szövetségeseknek)

¹⁰ *Politikai megállapodás született a katarai cseppfolyósított földgáz magyarországi vásárlásáról.* [online], 2024. 01. 31. Forrás: kormány.hu [2024. 02. 07.].

¹¹ *12,5 milliárd euróba fáj majd Paks 2.* [online], 2014. 12. 09. Forrás: origo.hu [2024. 02. 07.]; Szabó M. István: *Paks II.: az évszázad beruházásától az elherdált évtizedig.* [online], 2024. 01. 15. Forrás: portfolio.hu [2024. 02. 07.].

¹² *Megkapja Magyarország a felmentést az olajembargó alól, de ára lesz.* [online], 2022. 05. 29. Forrás: eu-monitor.hu [2024. 02. 07.]; Szabó Dániel – Szabó M. István: *A magyar embargós vétót inkább a profit diktálja, mint a nehézségek.* [online], 2022. 05. 11. Forrás: economx.hu [2024. 02. 07.].

fontosak lettek volna,¹³ és ez a teljes körű háborús eszkalációra való tekintet nélkül napirenden maradt egészen 2023 teléig, amikor a vonatkozó ukrán törvényeket módosították. A kárpátjai magyar kisebbség helyzete mellett alkalmanként az Ukrajnában működő magyar vállalatokhoz – elsősorban az OTP-hez, illetve a Richterhez – kapcsolódó ukrán gazdasági lépések, vagy akár ilyen lehetséges lépések budapesti percepciója is konfliktusként jelent meg. Ezekre hivatkozva a magyar kormány hol az uniós szintű pénzügyi támogatást, hol a belső – az Európai Békekeretből biztosítandó katonai – források felhasználását blokkolta.¹⁴

Az eszkaláció kapcsán a magyar kormány mind miniszterelnöki, mind külügyminiszteri megszólalásokban kiállt Ukrajna szuverenitása mellett, azonban Oroszország agresszorként való megnevezését jó ideig kerülték, a legfőbb üzenet pedig „a háborúból való kimaradás” volt – miközben a kormánypártok politikusai és kormánypárti közéleti szereplők azt a narratívát is megjelenítették, hogy a háborút tulajdonképpen a nyugati országok és Ukrajna „provokálták ki”.¹⁵ A kormányzati narratíva további eleme, hogy „nem engedjük, hogy belesodorjanak a háborúba”¹⁶ – ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy minden olyan javaslatot ab ovo blokkolnak a NATO-n belül, amely közvetlen szerepvállalással járna. Ilyenek elsősorban a lengyelek és a baltiak részéről jelentek meg, mint például az Ukrajna feletti légtérelőőrzési és légvédelmi ernyő létrehozása, vagy Ukrajna területén zajló kiképző művelet kialakítása, de a konszenzusos döntéshozatal miatt a megvalósulás esélye csekély, mert a nagyhatalmak sem támogatnak ilyen lépéseket.

Hasonlóan ellentmondásos volt az az eset, amikor a bucsai tömegmészárlást Orbán Viktor a nyilvánosságra hozott bizonyítékok ellenére sem ítélte el, csupán annyit mondott, hogy „ki kell vizsgálni az eseményeket”¹⁷ – jelentős kritikát váltva ki a szövetséges államok körében is. Ezt később sajtófőnöke, Havasi Bertalan útján korrigálta. A politikai nyilatkozatokat a továbbiakban sem lehetett ukránbarátnak nevezni: korai álláspontként jelent meg, hogy „az erőviszonyok alapján mérlegelve Ukrajna nem nyerhet a csatátéren”, amit kiegészítettek olyan megnyilvánulások a miniszterelnök részéről, hogy „Ukrajna nem szuverén ország” – mivel nemzetközi támogatásra van szüksége, hogy megvédje magát Oroszországgal szemben –, illetve hogy „Magyarországnak mindig az volt a biztonsági érdeke, hogy legyen valami a magyar és az orosz határok között, és ezt »hívhatják akár Ukrajnának is»”.¹⁸ Utóbbi 2014 óta visszatérő álláspontja Orbánnak, ami egyértelműen mutatja, hogy Ukrajna teljes orosz bekebelezésében nem érdekelt – de nem is áldozna

¹³ Ilyen volt a miniszteri szintű NATO–Ukrajna-tanácskozások blokkolása 2018–2022 között, vagy az ukrán csatlakozás megakadályozása a NATO Kibervédelmi Kiválósági Központjához 2021–2023 között.

¹⁴ *Most a Richterre hivatkozva blokkolja Ukrajna támogatását Szijjártó.* [online], 2024. 04. 13. Forrás: hvg.hu [2024. 04. 14.].

¹⁵ Bábel Vilmos: *2022. február 24. – Amikor szinte mindenki gyors ukrán összeomlásra számított.* [online], 2023. 02. 24. Forrás: hvg.hu [2024. 02. 07.].

¹⁶ *Orbán Viktor: Nem hagyjuk, hogy belesodorjanak minket ebbe a háborúba!* [online], 2022. 03. 21. Forrás: hirado.hu [2024. 02. 07.].

¹⁷ Kósa András: *Miért támogatjuk sokkal jobban Ukrajnát, mint Orbán Viktor szavai alapján bárki gondolhatná?* [online], 2023. 08. 03. Forrás: szabadeuropa.hu [2024. 02. 07.].

¹⁸ Kósa 2023.

erőforrásokat arra, hogy területi integritása vagy szuverenitása sértetlen legyen, vagy helyre tudják azt állítani, ezért a kormányzati álláspont a „kimaradás”.¹⁹

A kormánypártok végül a háború egyéves évfordulója apropóján, 2023. március 31-én fogadtak el egy nyolcpontos országgyűlési határozatot, amely elítélte Oroszország katonai agresszióját, és elismerte Ukrajna jogát az önvédelemhez.²⁰

Az Oroszországhoz és a 2022-es fejleményekhez kapcsolódó közvélemény szélsőségesen megosztott volt a belpolitikai törésvonalak mentén. A Publicus Intézet 2022. március 7–11. között végzett reprezentatív felmérése szerint az orosz hadműveleteket a kormánypárti szavazók 44%-a, az ellenzékiek 91%-a tekintette „katonai agresszióknak” – átlagosan 64%. A kormánypárti szavazók 42%-a úgy vélte, hogy „Oroszország viszonylag gyorsan ellenőrzése alá vonja Ukrajnát”, szemben az ellenzékiek 16%-ával, akiknek 48%-a „elhúzódó véres háborút” várt (a kormánypártiak 22%-a). Az Oroszországgal szemben bevezetett uniós szankciókat a kormánypártiak 44%-a megfelelőnek, 32%-a túlzónak, 7%-a kevésnek vélte, szemben az ellenzéki válaszadók 49, 5, illetve 41%-ával.²¹ Szélesebb értelemben a 2022-t megelőző oroszbarát külpolitikával kapcsolatban a kormánypártiak 89%-a egyetértett, míg az ellenzékiek 92%-a helytelenítette azt. Az orosz energiatülszórás lazításának elmulasztása a kormánypártiak 78%-a szerint nem volt hiba, míg az ellenzékiek 89%-a szerint igen.²²

A közép-európai térség többi államához képest egyértelmű eltérés, hogy az Oroszországgal kapcsolatos fenyegetettségpercepció nem erősödött, nem jelentek meg olyan specifikus elemek, mint a hagyományos katonai és a hibrid fenyegetések, vagy éppen a kritikus infrastruktúra sebezhetősége – még a Külügyminisztériumot célzó átfogó és mély orosz kibertámadás napvilágra kerülése után sem²³ –, vagy pedig az orosz dezinformáció. Sőt, miközben a térség más államaihoz hasonlóan az orosz–ukrán háborúra kiemelt fenyegetésként tekintett a magyar lakosság is (46%), magát Oroszországot csak 15% vélte fenyegetésnek 2023 őszén, ami térségünkben a legalacsonyabb arány.²⁴

Az Ukrajnának nyújtott támogatás

A fent már jelzett tényezők nyomán a kétoldalú kapcsolatok a háború kitörése után sem váltak dinamikusak, és a szolidaritás kifejezése is halovány maradt. Miközben az EU- és NATO-tagállamok gyakran jártak Kijevbe demonstrálni a politikai támogatásukat

¹⁹ Orbán megismételte: Magyarország és Oroszország között mindig legyen valami. [online], 2014. 11. 23. Forrás: atv.hu [2024. 02. 07.]; Orbán: Kell „valami” Magyarország és Oroszország közé. [online], 2016. 02. 29. Forrás: mandiner.hu [2024. 02. 07.].

²⁰ Horváth Ferenc: „Békepárti” határozatot szavazott meg a magyar parlament. [online], 2023. 03. 31. Forrás: hu.euro-news.com [2024. 02. 07.].

²¹ A kormány oroszbarát politikája megosztja a társadalmat. [online], 2022. 03. 17. Forrás: publicus.hu [2024. 02. 07.]; Gulyás Erika: Durrván torzult a magyarok ítélőképessége, a fideszesek negyede Ukrajnát hibáztatja a háborúért. [online], 2022. 03. 17. Forrás: nepszava.hu [2024. 02. 07.].

²² A kormány oroszbarát politikája megosztja a társadalmat. [online], 2022. 03. 17. Forrás: publicus.hu [2024. 02. 07.].

²³ Kaufmann Balázs: Belső dokumentumok bizonyítják, hogy a magyar külügy tudott az orosz kibertámadásról – amiket két éve még kampányhazugságnak neveztek. [online], 2024. 05. 16. Forrás: 444.hu [2024. 05. 07.].

²⁴ Deák András György – Felméry Zoltán (2023): Biztonságpercepció a kelet-közép-európai régió országaiban. Egy komparatív vizsgálat elsődleges tanulságai. SVKI Elemzések, 16, 11.

és erősíteni az ukrán önvédelmi háború eredményeinek láthatóságát saját választóik felé, magyar részről magas szintű látogatásra háromszor került sor: 2022 novemberében Novák Katalin köztársasági elnök a fekete-tengeri gabonaegyezmény miatt utazott Kijevbe, majd 2023 augusztusában a Krími Platform²⁵ találkozásán vett részt.²⁶ 2024 elején Szijjártó Péter és Dmitro Kuleba külügyminiszterek Kárpátalján (Ungváron) találkoztak,²⁷ ahol az ukrán fél jelezte: fontos lenne, hogy sor kerüljön egy Orbán–Zelenszkij-csúcstalálkozóra, és hogy a magyar miniszterelnök ellátogasson Bucsába is – mivel Orbán Viktor a háború két éve alatt nem élt Zelenszkij meghívásával (csupán 2022. június 21-én beszéltek telefonon). Ehhez képest rendszeresek az Orbán–Putyin- és a Szijjártó–Lavrov-találkozók – akár célzott kétoldalú, akár multilaterális találkozók alkalmával –, amit a magyar vezetők azzal magyaráznak, hogy Budapest maradt az egyetlen „összekötő kapocs”, ahol még tárgyalásra nyitottak Moszkvával a háború lezárása érdekében. A „vallásszabadság védelmére” hivatkozva 2022-ben még azt is elérték, hogy az orosz háborús célok mellett rendszeresen felszólaló Kirill pátriárka, az orosz egyház feje kerüljön le az EU 6. szankciós csomagjának listájáról.²⁸ Említést érdemel, hogy amikor 2023. március 17-én a Nemzetközi Büntetőbíróság Vlagyimir Putyin és a moszkvai Elnöki Hivatal gyermekjogi biztosa, Marija Lvova-Belova ellen elfogatóparancsot adott ki háborús bűnök vádjával – ukrán gyermekek Oroszországba deportálásával kapcsolatos gyanú miatt –, Varga Judit volt az egyetlen, aki nem írta alá az EU igazságügyi miniszterei közül a támogató nyilatkozatot, amit így Josep Borrell külügyi és biztonságpolitikai főképviselő a saját nevében adott ki, nem uniós állásfoglalásként.²⁹ Katonai oldalról 2022 júliusában Ruszin-Szendi Romulusz, a Magyar Honvédség (akkori) parancsnoka járt – titokban – Ukrajnában és találkozott Valerij Zaluzsnijjal, az ukrán fegyveres erők főparancsnokával, valamint felkereste az egykori harcok és a front számos helyszínét.³⁰

Az Ukrajnának nyújtott közvetlen, kétoldalú támogatás korlátozott maradt, és elsősorban humanitárius célú volt – ugyanis gazdasági vagy katonai támogatást nem biztosított a magyar kormány. A háború első két évében, azaz 2024 februárjáig 41 065 ukrain menekült regisztrált menedékkérelmet vagy kért ideiglenes védelmet Magyarországon³¹

²⁵ A Krími Platform az oroszok által megszállt Krím félsziget sorsával és a Fekete-tenger biztonsági, gazdasági ügyeivel foglalkozó informális nemzetközi fórum, amelyen harmadik alkalommal, 2023-ban 61 ország magas rangú politikusai vettek részt hibrid – online és személyes jelenléti – formátumban. Lásd *Kyiv to Host 3rd Crimea Platform Summit on Aug 23*. [online], 2023. 07. 19. Forrás: ukraineform.net [2024. 05. 07.].

²⁶ *Novák Katalin Kijevben beszélt arról, hogy igazságos orosz–ukrán béke a cél*. [online], 2022. 11. 26. Forrás: hvg.hu [2024. 05. 07.]; Serdült Viktória: *Fontos gesztus Novák Katalin kijevi látogatása, de a rossz viszonyon nem biztos, hogy segít*. [online], 2023. 08. 23. Forrás: hvg.hu [2024. 05. 07.].

²⁷ Belák Tamás: *Szijjártó Péter: Hosszú még az út a magyar–ukrán viszony rendezéséig*. [online], 2024. 01. 29. Forrás: index.hu [2024. 05. 07.].

²⁸ Benke Ágnes: *A magyar kormány tiltakozása miatt lekerült az Oroszország elleni uniós szankciós listáról Kirill pátriárka*. [online], 2022. 06. 02. Forrás: 24.hu [2024. 02. 20.].

²⁹ Farkas György: *Külgügy: hazugság a Putyin melletti magyar vétő*. [online], 2023. 03. 21. Forrás: 24.hu [2024. 02. 20.].

³⁰ Fencsik Tamás: *A Facebookról derült ki, hogy Ruszin-Szendi Romulusz, a magyar hadsereg parancsnoka Ukrajnában járt*. [online], 2022. 07. 08. Forrás: hu.euronews.com [2024. 02. 20.].

³¹ Viszonyítási pontként: Lengyelországba a háború első négy napjában 281 ezer menekült érkezett. A menekültkérdést árnyalja, hogy a kárpátaljai magyaroknak az elmúlt évtizedben könnyített lehetőségük volt a magyar állampolgárság felvételére, így az onnan Magyarországra érkezők definíció szerint nem minősülnek „menekültnek”.

az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának adatai szerint.³² A hadműveletek első hetében Szijjártó Péter külügyminiszter bejelentette, hogy Magyarország történetének legnagyobb humanitárius akciója keretében 600 millió forintnyi értékben küld segélyszállítmányt Kárpátaljára, majd 1,35 milliárd forint értékű keretet bocsátottak a menekülteket támogató magyarországi segélyszervezetek rendelkezésére.³³ A hivatalos adatszolgáltatás szerint 2024 februárjáig humanitárius célra összesen 0,05 milliárd eurót, a menekültek ellátására 1,51 milliárd eurót fordított a magyar kormány.³⁴ A válság kapcsán a magyarországi civil, illetve egyházi segélyszervezetek is aktív segítséget nyújtottak mind az érkező menekültek, mind az ukrainai lakosság – kiemelten a kárpátaljai magyarság – számára, így például a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Magyar Ökomenikus Segélyszervezet, a Magyar Református Szeretetszolgálat, a Baptista Szeretetszolgálat Alapítvány és a Magyar Vöröskereszt is. A politikamentes, független civil kezdeményezések kiemelkedő példája a Kárpátaljai Sárkányellátó, amely az Ukrajna Hadsereg 101. önálló területvédelmi dandár 68. Kárpátaljai Sárkányok önálló területvédelmi zászlóalját támogatja.³⁵

Az Ukrajnával kapcsolatos magyar álláspont egyik sarkalatos pontját jelenti az, hogy „közvetlenül magyar területről semmilyen fegyvert nem szállítanak Ukrajnának”,³⁶ ami nemcsak azt jelenti, hogy magyar haditechnikát és katonai eszközöket nem adtak át vagy adtak el, hanem azt is, hogy a NATO-szövetségesektől érkező és Ukrajnába irányuló szállítmányok is Románián, de még inkább Szlovákián és Lengyelországon keresztül haladva juthattak el ukrán területre. Ez persze azt nem zárta ki, hogy a médiafigyelmet kikerülve mind a magyar szállítási infrastruktúrát, mind a légiteret használják ilyen „közvetett” szállításokra. Mindezt a kormány „maradjunk ki a háborúból” célkitűzésének keretében érdemes értelmezni, amit az Ukrajna önvédelmével kapcsolatos gyenge szolidaritás is táplált. Ugyanakkor a politikai kommunikációban 2023-tól az Ukrajnát fegyverrel (is) támogató szövetségesek is bekerültek a „háborúpárti” táborba – mintha nem az orosz támadó műveletek, hanem az ukrán védekezés és az ezt elősegítő nemzetközi támogatás lenne a háború oka. Mint arra már utaltunk, ennek az olvasatnak van társadalmi támogatása Magyarországon, még ha nem is többségi.

A már említett szankciós ügyek mellett multilaterális keretben az Európai Unió és a NATO esetében is voltak olyan kezdeményezések, amelyekben a magyar kormány döntési helyzetbe került, hogy támogatni kívánja-e Ukrajnát, és ha igen, milyen feltételekkel. Ezek közül a legfontosabb politikai kérdés az volt (2023 decemberében), hogy az EU megkezdje-e a csatlakozási tárgyalásokat Ukrajnával. Mivel Orbán Viktor az ukrán

³² *Ukraine Refugee Situation*. [online], 2024. 02. 01. Forrás: data.unhcr.org [2024. 02. 01.].

³³ Viszonyítási pontként: ugyanebben az időszakban Szlovákia 1,7 milliárd, Románia 1,1 milliárd, Horvátország 6,2 milliárd forintnyi humanitárius segélyt szállított le. Lásd D. Kovács Ildikó – Irhási János – Szegő Iván Miklós: *Térképze tettük, melyik ország hogyan segít Ukrajnának*. [online], 2022. 03. 03. Forrás: 24.hu [2024. 02. 20.].

³⁴ *Ukraine Support Tracker Data Set – Hungary*. [online], 2024. 02. 20. Forrás: ifw-kiel.de [2024. 02. 20.].

³⁵ A Kárpátaljai Sárkányokat 2022 óta támogató kezdeményezés keretében 2024 tavaszáig több mint 200 millió forintot gyűjtöttek több ezer adományozótól, amiből civil, kereskedelmi forgalomban szabadon kapható felszereléssel – téli ruházattal, generátorokkal, műszaki felszereléssel, és nem fegyverekkel, hadianyagokkal – támogatják a magyar katonákból is álló alegységet. Emellett civil támogatási projekteket is végeznek, például a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületének könyvadományokat juttattak el, a mezőgazdasági óvodának pedig bel- és kültéri játékokra gyűjtöttek.

³⁶ Nagy Gergely Miklós: *Szijjártó: nem engedélyezzük uniós fegyverek átszállítását Magyarországon*. [online], 2022. 02. 28. Forrás: 24.hu [2024. 02. 20.].

korruptió helyzetére és az elégtelen csatlakozási feltételekre hivatkozva már korábban is elutasítását fejezte ki ezzel kapcsolatban,³⁷ 2023 novemberében a magyar belpolitikában is tematizálták az ügyet egy nemzeti konzultáció formájában. Noha a konzultációt a demokratikus véleménynyilvánítás közvetlen eszközének is tekinthetnénk, ez esetben is manipulatív kérdésekkel és válaszlehetőségekkel alátámasztott politikai kommunikációs eszközként működött, amit a megfogalmazott kérdések³⁸ is jól mutattak. A valamivel több mint másfél millió – részben online – kitöltött konzultációs ív 97–98%-a elutasító válaszokat rögzített az Ukrajnával kapcsolatos javaslatokat illetően.³⁹ Ennek ellenére, amikor 2023. december 14-én az Európai Tanács az ukrán EU-csatlakozási tárgyalások megkezdéséről szavazott, Orbán nem vétőzta azt meg – csak elhagyta a szavazótermet.⁴⁰ Végül 2024. február 1-jén megszavazta az 50 milliárd eurós ukrán segélycsomagot is.⁴¹

A NATO vonatkozásában ugyancsak szkepticizmussal és elvi elutasítással áll a magyar kormány Ukrajna csatlakozásához – nem pusztán a folyamatban lévő háború és a kollektív védelmi garanciák ellentmondása miatt, hanem az ukrán NATO-csatlakozás orosz fenyegetéspercepcióra gyakorolt negatív hatása okán is.⁴² A fő ellenérv tehát az, hogy Oroszország megbékítése érdekében kellene feladni az ukrán NATO-csatlakozás tervét, mert Moszkva soha nem fogja elfogadni az ország NATO- (és EU-) tagságát, és mindent – akár háborút is – meg fog tenni annak érdekében, hogy ezt megakadályozza.⁴³ Az elvi álláspont ellenére a magyar kormányfő minden NATO-döntést és közös állásfoglalást támogatott, beleértve a madridi csúcstalálkozón elfogadott új stratégiai koncepciót, amely Oroszországot azonnali súlyos katonai fenyegetésként azonosította, valamint a szövetség 2022 óta tartott csúcstalálkozóinak zárónyilatkozatait, amelyekben Oroszországgal szemben igyekeznek megerősíteni az elrettentési, védelmi és reagálási képességüket. A magyar kormányfő ugyancsak aláírt minden Ukrajnát támogató politikai és katonai döntést, amit az Észak-atlanti Tanács hozott az elmúlt két évben. Sőt, Magyarország megfigyelőként még az ún. Ramstein-csoportnak (Ukraine Defense Contract Group) is a tagja, ahol az Ukrajnának nyújtott katonai támogatást koordinálják az egyes országok – annak ellenére, hogy deklaráltan nem ad át fegyvert, és a területén sem enged át fegyvert közvetlenül Ukrajnába.

³⁷ Érdemes megjegyezni, hogy 2022 márciusában a magyar kormány még az elsők között javasolta azt, hogy Ukrajna minél előbb kapjon tagjelölti státuszt. *Magyarország támogatja Ukrajna EU-csatlakozását.* [online], 2022. 03. 01. Forrás: kormány.hu [2024. 02. 20.].

³⁸ A 2023. november és 2024. január közötti nemzeti konzultáció Ukrajnával kapcsolatos kérdéseit és válaszlehetőségeit lásd Balizs Benedek: *Itt vannak a nemzeti konzultáció kérdései.* [online], 2023. 11. 17. Forrás: index.hu [2024. 02. 20.].

³⁹ *Megvannak a nemzeti konzultáció eredményei: a kormány szerint „világosan látszik”, mit akarnak a magyarok.* [online], 2024. 01. 25. Forrás: hvg.hu [2024. 02. 20.].

⁴⁰ Márton Balázs – Iván András: *Megkezdik az uniós csatlakozási tárgyalásokat Ukrajnával.* [online], 2023. 12. 14. Forrás: telex.hu [2024. 02. 20.].

⁴¹ *Orbán is beleegyezett, megvan a megállapodás Ukrajna támogatásáról az EU-csúcson.* [online], 2024. 02. 01. Forrás: hvg.hu [2024. 02. 20.].

⁴² Érdemes megjegyezni, hogy 2008-ban, amikor a bukaresti NATO-csúcstalálkozó zárónyilatkozata azt rögzítette, hogy Ukrajna és Grúzia egy nap a szövetség tagja lesz, hazai ellenzéki szerepben Orbán Viktor még kiállt az ukrán NATO-tagság mellett (és sürgette az orosz csapatok kivonását Grúziából). Ághassi Attila: *Orbán 2008-ban: Ukrajnát minél előbb fel kell venni a NATO tagjai közé.* [online], 2023. 04. 21. Forrás: telex.hu [2024. 02. 20.].

⁴³ Fischer, Zoltán: *Orbán im Gespräch mit Schlüssel: „Die dominante Rolle des Westens ist vorbei“.* [online], 2024. 02. 11. Forrás: diepresse.com [2024. 02. 20.].

A háború hatása a magyar stratégiai gondolkodásra

A magyar kormány 2014 óta egyensúlyozni próbál az ország geostratégiai fekvéséből eredő, keletről, illetve délről megjelenő kihívások és fenyegetések között. Ezek jellege és a szükséges válaszadási eszközök eltérnek. Egyrészt keletről Oroszország állami, nagyhatalmi szereplőként a kelet- és közép-európai térség egészével, illetve a NATO-val és az Európai Unióval szemben jelent hagyományos katonai – akár nukleáris –, hibrid, illetve politikai (például dezinformációs) kihívást. Ezt a szövetségi szintű stratégiai dokumentumok keretében – így legutóbb a NATO *Stratégiai koncepciójában* és az EU *Stratégiai iránytűjében* (mindkettőt 2022-ben, az orosz–ukrán háború eszkalációját követően fogadták el) – Magyarország is elismeri és elfogadja. Másrészt ugyanakkor a kormányzat és a kormányfő geopolitikai gondolkodásában Oroszország sokkal inkább gazdasági lehetőségként jelenik meg, nem része a fenyegetéspercepciónak. Ennek alapját a már bemutatott gazdasági-energetikai érdekek, illetve a miniszterelnök meggyőződése jelenti, miszerint „Oroszország soha nem fogja megtámadni a NATO-t”,⁴⁴ míg Ukrajnával kapcsolatban annyit vél magyar érdekek, hogy „valamilyen entitás létezzen”⁴⁵ Magyarország és Oroszország között. Minden bizonnyal amiatt is, hogy a kárpátaljai magyarok kisebbségi jogainak érvényesítéséről ne Oroszországgal kelljen tárgyalni. Ehhez képest a délről, nem állami szereplőktől érkező nem katonai kihívások – migráció, kábítószer- és embercsempészet, szervezett bűnözés, radikalizáció és terrorizmus –, illetve a Nyugat-Balkán egyes államainak és széles értelemben a Közel-Kelet és Észak-Afrika számos államának gyengesége, az ebből kiinduló válságjelenségek állnak a kormányzati percepció – és kommunikáció – előtérben. Ebből ered a Nyugat-Balkán államai esetében a befejezetlen európai és euroatlanti integráció sürgetése és az afrikai válságkezelő műveletekben (Mali, Csád) való szerepvállalás szándéka, hogy „helyben kezeljék a problémákat, azok forrásánál”.⁴⁶

Az kétségtelenül disszonanciát okoz, hogy míg – általánosnak tekinthető feladatmegosztásban – a keleti irányból megjelenő orosz fenyegetésre a NATO, a déli kihívásokra az Európai Unió igyekszik szövetségi szintű válaszokat adni, ezek nem állnak összhangban a magyar külpolitikai elképzelésekkel, és ez az orosz–ukrán háborúra különösképpen igaz. Ezért miközben a magyar kül- és biztonságpolitika „használja” e szövetségi kereteket és támaszkodik a közös fellépésre, amikor úgy ítéli meg, hogy ez áll érdekében, más esetekben a konszenzusos döntéshozatalt megnehezítő, „szuverenista” álláspontját hangoztatva akadályozza a hatékony közös fellépést. Mégis, az ország korlátozott külpolitikai kompetenciái és hatalmi képességei miatt ezt 2022 óta sokan sokkal inkább obstrukciónak, mint konstruktív vitának ítélték meg, ami egyre inkább a magyar kormány elszigetelődéséhez vezetett saját szövetségi rendszerén belül.

⁴⁴ Német Tamás: *Orbán: Oroszország soha nem fogja megtámadni a NATO-t*. [online], 2022. 07. 23. Forrás: index.hu [2024. 02. 20.].

⁴⁵ Kósa 2023.

⁴⁶ Sarkadi-Illyés Csaba: *A hadsereg és Orbán Gáspár jövőjéről is beszélt Szalay-Bobrovniczky Kristóf*. [online], 2024. 01. 25. Forrás: economx.hu [2024. 02. 20.].

Ugyanakkor a gazdasági függőségi viszonyok – elsősorban az uniós pénzügyi támogatások megszerzésének lehetősége – eddig még mindig elfogadhatóvá tették a legfontosabb uniós döntéseket (szankciók, pénzügyi támogatás, Ukrajna EU-csatlakozása) a magyar kormánynak. Hasonlóképpen ellentmondásosra sikerült a NATO többnemzeti harccsoportjának magyarországi telepítése, amire az orosz–ukrán eszkalációt követően a NATO közös döntései alapján került sor. A megerősített előretolt jelenlét keretében – hét másik térségbeli NATO-tagállamhoz hasonlóan 2022-ben – egy többnemzeti zászlóaljharccsoportot telepítettek Magyarországra, aminek a Magyar Honvédség biztosította a keretnemzeti struktúráit és a fő erőit (710 fő), horvát (60) és amerikai (130) részvétel mellett.⁴⁷ Amikor azonban a harccsoportok dandárerőre – az akkori 900-ról szükség szerint akár 4000 főre történő – bővítéséről döntöttek a szövetségesek, amihez magasabb szintű törzsstruktúra, így „nagyobb” keretnemzet kellene, ezt egyik szövetséges állam sem vállalta el, így továbbra is a magyar keretnemzeti struktúra áll rendelkezésre.

A fent jelzett ellentmondásosság vagy az elmúlt évek kül- és biztonságpolitikai gyakorlata a stratégiai dokumentumokban nem jelenik meg. Azok – a 2020-ban elfogadott *Nemzeti Biztonsági Stratégia* és a 2021-es *Nemzeti Katonai Stratégia* – általánosságban tükrözik a szövetségi rendszerbe illő fenyegetéspercepciót és biztonságpolitikai célokat, még ha az Oroszország jelentette kihívások és fenyegetések már akkor is csak „óvatosan”, szinte bújtatva jelentek meg.⁴⁸ A 2022-es eszkaláció óta a stratégiai dokumentumokat nem frissítették – habár erre a jogszabályi kötelezettség létrejött azáltal, hogy a 2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról 2023-ban új stratégiai hierarchia kidolgozását határozta meg feladatként a kormánynak és a szakapparátusnak. Ez alapján el kellett volna készülnie a Biztonság- és Védelempolitika Alapelveinek, az új Nemzeti Biztonsági Stratégiának, az Integrált Védelmi és Biztonsági Iránymutatásnak, illetve az Ország Összehangolt Védelmi Tervének. Minderre nem került sor, és noha hivatalos indoklás vagy kommunikáció nem látott napvilágot, feltételezhető, hogy az orosz–ukrán háború elhúzódása és egy lehetséges rendezést követő új hatalmi rend lehetősége nagyban befolyásolja a késlekedést – leginkább abban az értelemben, hogy Ukrajna sorsától függetlenül a magyar kormány az Oroszországhoz fűződő kapcsolatok normalizálódását várja, és ezt rögzítené stratégiájának egyik formális pilléréként a kiéleződő konfliktus helyett.⁴⁹

A háború hatása a magyar katonai képességek fejlesztésére

Magyarország esetében az orosz–ukrán háború 2022-es eszkalációja nem jelentett fordulópontot, valamint nem idézett elő dinamikus változást a katonai erő szerepével,

⁴⁷ *Factsheet: NATO's Forward Presence*. [online], 2022. 06. Forrás: nato.int [2024. 02. 20.].

⁴⁸ Csiki Varga Tamás – Tóth Péter (2020): *Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiájáról*. *Nemzet és Biztonság*, 13(3), 89–112.

⁴⁹ Ugyanakkor Orbán Viktor programadó beszédeiben évek óta emleget egy új, készülő „nagy stratégiát”. Jelen tanulmánynak nem célja, hogy állást foglaljon ezzel kapcsolatban.

a Magyar Honvédség fejlesztésével, illetve a honvédelmi kiadások növelésével kapcsolatban. Nem azért, mert a háborút nem érzékelték a magyar társadalom és politika komoly válságtényezőnek, hanem mert ezek a fejlesztési folyamatok már korábban, 2016-tól a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program⁵⁰ keretében elkezdődtek, így 2022-ben már javában zajlottak.

A program tervezése és előkészítése az első beszerzési megállapodások aláírásával 2015–2018 között zajlott, amit 2023-ig a megvalósítás első szakasza követett (hivatalosan egy közepes dandár átfegyverzésig). A megvalósítás második szakasza 2026-ig tart, amikor legyártják és leszállítják a nagy haditechnikai eszközöknek azt a részét, amelyekre korábban szerződött a Magyar Honvédség. (Innen ered a program eredeti, *Zrínyi 2026* elnevezése, ami a tervezéskor – 2016-ban – egybeesett a tízéves hosszú távú haderőtervezési időhorizonttal.) Az utolsó olyan célkitűzés, amely kézzelfogható, a NATO-nak felajánlott nehézdandár felfegyverzése és felkészítése 2028-ig – ami természetesen nem lesz a teljes haderőfejlesztési folyamat vége, mivel azt már most 2032-ig tervezik. Tekintettel arra, hogy milyen mennyiségű beszerzés és milyen átfogó képességfejlesztés zajlik – amit az orosz–ukrán háború tapasztalatai alapján további beszerzési igények is tovább fokozhatnak –, ez teljesen reális forgatókönyv még akkor is, ha a beszerzési és modernizációs folyamatok nem csúsznak (ami nemzetközi tapasztalatok alapján is ritka).⁵¹

Noha a haderőfejlesztés 2016-ban kezdődött, az orosz–ukrán háború hatása három szempontból biztosan tetten érhető e folyamatokon: a hadműveleti tapasztalatok alapján új képességigények merültek fel; a már létező tartalékos rendszeren belül kifejezetten területvédelmi erők létrehozásáról döntöttek; és továbbra is legitimálják a védelmi kiadások magas szinten tartását, illetve bővítését.

Új képességigényekként jelennek meg a drónok különböző kategóriái (felderítő, harci csapásmérő) és típusai (kis méretű, belső nézetű, úgynevezett FPV-drónoktól a közepes hatótávolságú eszközökig); a nagy hatótávolságú csöves tüzérség és precíziós rakétatüzérség (HIMARS), valamint a lég- és rakétavédelmi rendszerek. Ezek lehetséges beszerzése természetesen az ország gazdasági teherbíró képességétől (is) függ.

A tartalékos rendszer fejlesztése – a regionális trendhez illeszkedve – ugyancsak a 2022-es orosz–ukrán eszkaláció előtt elkezdődött, sőt tulajdonképpen 2012 óta a honvédelmi tárca egyik kiemelt feladata. 2018 őszén arról is döntött a magyar kormány, hogy a haderőfejlesztés részeként (az akkori keretlétszámhoz képest közel nyolcezer fővel) 37 650 főre növeli a Magyar Honvédség létszámát, míg az önkéntes tartalékosok számát 20 000 főben maximalizálta (a korábbi 12 000-hez képest). Aktuális létszámuk 2022-ben

⁵⁰ 1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozat a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program megvalósításáról. [online], 2017. 06. 02. Forrás: net.jogtar.hu [2024. 02. 20.].

⁵¹ A haderőfejlesztésről részletesen lásd Csiki Varga Tamás: A Zrínyi Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program és a védelmi ipar transzformációja. (Kézirat) In Csiki Varga Tamás – Etl Alex – Tóth Péter: *Magyarország védelempolitikája a 21. században. Trendek és folyamatok*. Budapest: Ludovika, 2025 (megjelenés alatt).

lépte át a 11 500 főt.⁵² Az első, kifejezetten területvédelmi komponenst 2016-ban hozták létre (Nyíregyháza), majd a 2022 óta tartó háború nyomán ezt a pillért 7 területvédelmi ezredre bővítették ki 2023-ban, amelyek így már az ország egész területét le fogják fedni (2030-ra). Mivel a hadrendben lévő aktív és tartalékként letárolt, de technológiailag már elavultnak tekinthető BTR–80/80A páncélozott szállító harcjárműveket nem adták át Ukrajnának, azokat az aktív haderőnél a Lynxek fogják váltani, a BTR-ek pedig a területvédelmi erőkhöz kerülhetnek addig, amíg valamilyen modernebb váltótípus meg nem jelenik ott is.

A haderőfejlesztés szempontjából a legfontosabb meghatározó tényezőre, a honvédelmi költségvetésre is hatással volt a háborús eszkaláció – azonban nem trendfordítóként, hanem a már növekvő trendet megerősítő hatásként. A magyar védelmi kiadások növekvő trendje a 2020-as évekbe lépve is dinamikus volt: 2014 (a mélypont) és 2020 között, azaz 7 év alatt nominálisan megháromszorozódott, és a 2021–2023-as költségvetési törvények alapján három év alatt újabb 185%-os növekedés volt várható, így nominálisan a 2023-as honvédelmi költségvetés elérhette a 2014-es források 5,6-szorosát.⁵³ A forrásbővülés abszolút indokolt volt: az átfogó haditechnikai modernizáció, ehhez kapcsolódóan a védelmi ipar és innováció fejlesztése, nem mellesleg a szerződéses és tartalékos állomány bővítése és bérszínvonalának emelése rendkívüli forrásbőséget igényel. Így a 2023-as rekordösszegű – 1437,799 milliárd forintos⁵⁴ – honvédelmi költségvetéssel Magyarország a NATO által elvárt 2%-os GDP-arányt is teljesítette 2023-ban, egy évvel a NATO newporti csúcstalálkozóján tett politikai kötelezettségvállalás határideje előtt.⁵⁵

Végül, de nem utolsósorban az orosz–ukrán háború 2022 óta rávilágított arra, hogy milyen mértékű egy elhúzódó fegyveres konfliktus haditechnikai és hadianyagigénye, amihez masszív védelmi ipari gyártási kapacitással kell rendelkezni. Mivel Európa államai a délszláv háború óta stabilitást és békét élvezhettek a kontinensen, haderőiket és katonai képességeiket, valamint eszközállományukat pedig jelentősen csökkentették,

⁵² A 37 650 fős keretlétszámban 6600 tisztt, 10 200 altisztt, 13 200 közkatona, 800 honvédtisztjelölt, 250 altisztjelölt és 6600 polgári alkalmazott szerepelt, ami az előző, 2016-ban megállapított paraméterekhez képest a tisztek és az altisztek számát kb. 900-900 fővel, a legénységi állományát 4350-nel emelte meg – híven tükrözve a honvédelmi vezetésnek azt a szándékát, hogy a bevethető – akár harcoló – erők nőjenek. A polgári alkalmazottak keretlétszáma ehhez képest minimálisan csökkent, és az MH-n belül arányaiban nem haladhatta meg a 18%-ot. Lásd *25/2018. (X. 31.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról*. [online], 2018. 10. 31. Forrás: mkogy.jogtar.hu [2024. 02. 20.]; *35/2016. (XII. 19.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 35/2013. (V. 16.) OGY határozat módosításáról*. [online], 2016. 12. 19. Forrás: net.jogtar.hu [2024. 02. 20.]; Kálmánfi Gábor: *Modern, erős Magyar Honvédségre van szükség!* [online], 2022. 03. 23. Forrás: honvedelem.hu [2024. 02. 20.].

⁵³ A kézirat lezárásakor még nem áll rendelkezésünkre a 2023-as év zárszámadási törvénye, így a ténylegesen felhasznált forrásokról csak az eredeti költségvetési törvény alapján van képünk – az elmúlt évek gyakorlati tapasztalata szerint a tényleges költségvetés ettől felfelé (!) is eltérhet. Bővebben lásd Csiki Varga Tamás (2023): *A honvédelmi ágazat 2023-as rekordköltségvetése és a NATO-kötelezettségek teljesítése*. *SVKI Elemzések*, 1, 8–9.

⁵⁴ Érdemes megjegyezni, hogy a 2023-as költségvetés egyrészt névlegesen a XIII. és az LI. fejezetek alapján 1598 milliárd forint forrást rendel a honvédelem feladatokhoz, ebben is kiemelten a haditechnikai modernizációs programok finanszírozásához. Valójában azonban a sportportfólió ebből 160,497 milliárd forintot elvesz, így a tényleges 2023-as honvédelmi költségvetés értéke 1437,799 milliárd forint az előzetes tervek alapján. Ez 43,3%-os (!) nominális növekedést jelentett 2022-höz képest, aminek vásárlóerejét az ugyancsak rekordokat döntő infláció (17,6%) jelentősen csökkentette.

⁵⁵ Németh Martin – Palkovics Máté: *Csiki Varga Tamás: Fegyverkezik Európa, három év alatt kellene megduplázni a magyar védelmi költségvetést*. [online], 2022. 06. 07. Forrás: portfolio.hu [2024. 02. 20.].

a modernizációt elhanyagolták, most a háború hatására kellett felismerniük, hogy hadiipari kapacitásaik jelentős részét is elvesztették. A kevés megrendelés gazdasági megfontolásból fenntarthatatlanná tette a hidegháború végének védelmi ipari kapacitását, így kevesebb hadiipari üzem és sokkal szűkösebb (tartalék) gyártási kapacitás áll ma rendelkezésre. Ezért kezdték el az európai államok bővíteni hadiipari kapacitásaikat – amiben Magyarország a már folyamatban lévő haderőfejlesztés miatt „időelőnyt” élvezett, hiszen az első hadiipari beruházások 2018-tól kezdődtek. Ugyanakkor a védelmi ipar fejlesztésével Magyarország helyzeti hátrányban is van, mert a legtöbb esetben szinte a semmiből zöldmezős beruházásokat kell megvalósítani, ami nagyon idő- és erőforrás-igényes.⁵⁶

Következtetések

Az orosz–ukrán háború 2022-es eszkalációjával kapcsolatban a magyar kormány álláspontja és reakciója számos ponton eltért az Európában, különösképpen Kelet-Közép-Európában tapasztaltaktól. Az orosz–magyar energetikai kapcsolat, a magyar belpolitikai dinamikák választási évben, és szélesebb értelemben az a meggyőződés, hogy a háború csak egy aktuális „epizód” Európa biztonságában, azt a kül- és biztonságpolitikai álláspontot táplálták, hogy „Magyarországnak ki kell maradnia a háborúból”. Ennek leginkább kézzelfogható eleme a katonai támogatás egyértelmű visszautasítása volt közvetlen, és a lehetőségek szerinti megnehezítése közvetett (EU) formákban. Ugyancsak elmaradt a kétoldalú pénzügyi támogatás, és a humanitárius segítség mérsékelt – a helyben felmerült igényeket általánosságban kiszolgáló – volt. Miközben a magyar kormány álláspontja Ukrajna EU- és NATO-tagságának elutasítása volt, a háború első két évében minden lényeges döntést megszavazott ezzel kapcsolatban, ahogy az uniós szankciócsomagokat is. Eseti jelleggel a hangos, de korlátozott eredményességű vétópolitika eszközével néhány – elsősorban energiapolitikai – engedményt csikart ki a szövetséges államoktól.

Felhasznált irodalom

- 12,5 milliárd euróba fáj majd Paks 2. [online], 2014. 12. 09. Forrás: origo.hu [2024. 02. 07.].
- A kormány oroszbarát politikája megosztja a társadalmat. [online], 2022. 03. 17. Forrás: publicus.hu [2024. 02. 07.].
- Ághassi Attila: Orbán 2008-ban: Ukrajnát minél előbb fel kell venni a NATO tagjai közé. [online], 2023. 04. 21. Forrás: telex.hu [2024. 02. 20.].
- Bábel Vilmos: 2022. február 24. – Amikor szinte mindenki gyorsan ukrán összeomlásra számított. [online], 2023. 02. 24. Forrás: hvg.hu [2024. 02. 07.].
- Balizs Benedek: Itt vannak a nemzeti konzultáció kérdései. [online], 2023. 11. 17. Forrás: index.hu [2024. 02. 20.].
- Belák Tamás: Szijjártó Péter: Hosszú még az út a magyar–ukrán viszony rendezéséig. [online], 2024. 01. 29. Forrás: index.hu [2024. 05. 07.].
- Benke Ágnes: A magyar kormány tiltakozása miatt lekerült az Oroszország elleni uniós szankciós listáról Kirill pátriárka. [online], 2022. 06. 02. Forrás: 24.hu [2024. 02. 20.].

⁵⁶ Csiki Varga, Tamás (2023): Country Report: Hungary. In Helmonds, Sören – Mölling, Christian – Winter, Theresa: European Defense in a New Age (#EDINA). Geostrategic Changes and European Responses Shaping the Defense Ecosystem. DGAP Report 6, 37.

- Csiki Varga Tamás (2023): A honvédelmi ágazat 2023-as rekordköltségvetése és a NATO-kötelezettségek teljesítése. *SVKI Elemzések*, 1, 1–10. Online: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2023_1.pdf
- Csiki Varga Tamás: A Zrínyi Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program és a védelmi ipar transzformációja. (Kézirat) In Csiki Varga Tamás – Etl Alex – Tálás Péter: *Magyarország védelempolitikája a 21. században. Trendek és folyamatok*. Budapest: Ludovika, 2025 (megjelenés alatt).
- Csiki Varga, Tamás (2023): Country Report: Hungary. In Helmonds, Sören – Mölling, Christian – Winter, Theresa: *European Defense in a New Age (#EDINA). Geostrategic Changes and European Responses Shaping the Defense Ecosystem*. *DGAP Report* 6, 35–37.
- Csiki Varga, Tamás – Deák, András – Jójárt, Krisztián (2022): *Narrowing Room for Manoeuvre: The Effects of Putin's War on Hungary*. [online], 2022. 03. 18. Forrás: Heinrich Böll Stiftung [2024. 02. 07.].
- Csiki Varga Tamás – Tálás Péter (2020): Magyarország új nemzeti biztonsági stratégiájáról. *Nemzet és Biztonság*, 13(3), 89–112. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2020.3.7>
- D. Kovács Ildikó – Irházi János – Szegő Iván Miklós: *Térképre tettük, melyik ország hogyan segít Ukrajnának*. [online], 2022. 03. 03. Forrás: 24.hu [2024. 02. 20.].
- Deák András György – Felméry Zoltán (2023): Biztonságpercepció a kelet-közép-európai régió országaiban. Egy komparatív vizsgálat elsődleges tanulságai. *SVKI Elemzések*, 16, 1–25. Online: <https://bit.ly/40QsDFA> *Factsheet: NATO's Forward Presence*. [online], 2022. 06. Forrás: nato.int [2024. 02. 20.].
- Farkas György: *Külgügy: hazugság a Putyin melletti magyar vétó*. [online], 2023. 03. 21. Forrás: 24.hu [2024. 02. 20.].
- Fencsik Tamás: *A Facebookról derült ki, hogy Ruszin-Szendí Romulusz, a magyar hadsereg parancsnoka Ukrajnában járt*. [online], 2022. 07. 08. Forrás: hu.euronews.com [2024. 02. 20.].
- Fischer, Zoltán: *Orbán im Gespräch mit Schlüssel: „Die dominante Rolle des Westens ist vorbei”*. [online], 2024. 02. 11. Forrás: diepresse.com [2024. 02. 20.].
- Gulyás Erika: *Durván torzult a magyarok ítélőképessége, a fideszesek negyede Ukrajnát hibáztatja a háborúért*. [online], 2022. 03. 17. Forrás: nepszava.hu [2024. 02. 07.].
- Ha van orosz gáz, van rezsielőcsökkentés, ha nincs orosz gáz, nincs rezsielőcsökkentés*. [online], 2022. 02. 01. Forrás: kormány.hu [2024. 02. 07.].
- Herczeg Márk: *„Oroszország nem fogja megtámadni Ukrajnát, ezt egy hülye is tudja”*. [online], 2022. 02. 24. Forrás: 444.hu [2024. 02. 07.].
- Horváth Ferenc: *„Békepárti” határozatot szavazott meg a magyar parlament*. [online], 2023. 03. 31. Forrás: hu.euronews.com [2024. 02. 07.].
- Kálmánfi Gábor: *Modern, erős Magyar Honvédségre van szükség!* [online], 2022. 03. 23. Forrás: honvedelem.hu [2024. 02. 20.].
- Kaufmann Balázs: *Belső dokumentumok bizonyítják, hogy a magyar külügy tudott az orosz kibertámadásról – amiket két éve még kampányhazugságnak neveztek*. [online], 2024. 05. 16. Forrás: 444.hu [2024. 05. 07.].
- Kósa András: *Miért támogatjuk sokkal jobban Ukrajnát, mint Orbán Viktor szavai alapján bárki gondolhatná?* [online], 2023. 08. 03. Forrás: szabadeuropa.hu [2024. 02. 07.].
- Kyiv to Host 3rd Crimea Platform Summit on Aug 23*. [online], 2023. 07. 19. Forrás: ukrinform.net [2024. 05. 07.].
- Magyarország támogatja Ukrajna EU-csatlakozását*. [online], 2022. 03. 01. Forrás: kormány.hu [2024. 02. 20.].
- Márton Balázs – Iván András: *Megkezdik az uniós csatlakozási tárgyalásokat Ukrajnával*. [online], 2023. 12. 14. Forrás: telex.hu [2024. 02. 20.].
- Megkapja Magyarország a felmentést az olajembargó alól, de ára lesz*. [online], 2022. 05. 29. Forrás: eu-monitor.hu [2024. 02. 07.].
- Megvannak a nemzeti konzultáció eredményei: a kormány szerint „világosan látszik”, mit akarnak a magyarok*. [online], 2024. 01. 25. Forrás: hvg.hu [2024. 02. 20.].
- Most a Richterre hivatkozva blokkolja Ukrajna támogatását Sziijártó*. [online], 2024. 04. 13. Forrás: hvg.hu [2024. 04. 14.].
- Nagy Gergely Miklós: *Sziijártó: nem engedélyezzük uniós fegyverek átszállítását Magyarországon*. [online], 2022. 02. 28. Forrás: 24.hu [2024. 02. 20.].
- Német Tamás: *Orbán: Oroszország soha nem fogja megtámadni a NATO-t*. [online], 2022. 07. 23. Forrás: index.hu [2024. 02. 20.].

- Németh Martin – Palkovics Máté: *Csiki Varga Tamás: Fegyverkezik Európa, három év alatt kellene megdupláznia a magyar védelmi költségvetést.* [online], 2022. 06. 07. Forrás: portfolio.hu [2024. 02. 20.].
- Novák Katalin Kijevben beszélt arról, hogy igazságos orosz–ukrán béke a cél. [online], 2022. 11. 26. Forrás: hvg.hu [2024. 05. 07.].
- Orbán is beleegyezett, megvan a megállapodás Ukrajna támogatásáról az EU-csúcson. [online], 2024. 02. 01. Forrás: hvg.hu [2024. 02. 20.].
- Orbán: Kell „valami” Magyarország és Oroszország közé. [online], 2016. 02. 29. Forrás: mandiner.hu [2024. 02. 07.].
- Orbán megismételte: Magyarország és Oroszország között mindig legyen valami. [online], 2014. 11. 23. Forrás: atv.hu [2024. 02. 07.].
- Orbán Viktor: Nem hagyjuk, hogy belesodorjanak minket ebbe a háborúba! [online], 2022. 03. 21. Forrás: hirado.hu [2024. 02. 07.].
- Orbán Viktor moszkvai látogatása egyben „békemisszió”. [online], 2022. 02. 01. Forrás: magyarnemzet.hu [2024. 02. 07.].
- Országgyűlési képviselők választása 2022. [online], 2022. 04. 16. Forrás: valasztas.hu [2024. 02. 07.].
- Politikai megállapodás született a katarai cseppfolyósított földgáz magyarországi vásárlásáról. [online], 2024. 01. 31. Forrás: kormány.hu [2024. 02. 07.].
- Sarkadi-Illyés Csaba: *A hadsereg és Orbán Gáspár jövőjéről is beszélt Szalay-Bobrovniczky Kristóf.* [online], 2024. 01. 25. Forrás: economx.hu [2024. 02. 20.].
- Serdült Viktória: *Fontos gesztus Novák Katalin kijevi látogatása, de a rossz viszonyon nem biztos, hogy segít.* [online], 2023. 08. 23. Forrás: hvg.hu [2024. 05. 07.].
- Szabó Dániel – Szabó M. István: *A magyar embargós vétót inkább a profit diktálja, mint a nehézségek.* [online], 2022. 05. 11. Forrás: economx.hu [2024. 02. 07.].
- Szabó M. István: *Paks II.: az évszázad beruházásától az elherdált évtizedig.* [online], 2024. 01. 15. Forrás: portfolio.hu [2024. 02. 07.].
- Szijjártó Péter: *további 700 millió köbméter gázt kértünk Oroszországtól.* [online], 2022. 07. 21. Forrás: portfolio.hu [2024. 02. 07.].
- Tóth Gábor: *Nógrádi György elárulta, miért nem lesz orosz–ukrán háború.* [online], 2022. 02. 16. Forrás: vasarnap.hu [2024. 02. 07.].
- Ukraine Refugee Situation.* [online], 2024. 02. 01. Forrás: data.unhcr.org [2024. 02. 01.].
- Ukraine Support Tracker Data Set – Hungary.* [online], 2024. 02. 20. Forrás: ifw-kiel.de [2024. 02. 20.].

Jogi források

- 35/2016. (XII. 19.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 35/2013. (V. 16.) OGY határozat módosításáról. [online], 2016. 12. 19. Forrás: net.jogtar.hu [2024. 02. 20.].
- 1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozat a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program megvalósításáról. [online], 2017. 06. 02. Forrás: net.jogtar.hu [2024. 02. 20.].
- 25/2018. (X. 31.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. [online], 2018. 10. 31. Forrás: mkogy.jogtar.hu [2024. 02. 20.].